

nostmi během zmíněné lhůty nastalými, účinnosti.

Nejdůležitější novoty Haagskou konvencí zavedené jsou: Právě zmíněná 12měsíční lhůta končí výročním dnem podání přihlášky a prodlužuje se o jeden den, byl-li den poslední neděle nebo svátek. Odvolání patentu může se státi pouze tehdy, když propůjčením nucených licencí nelze dosíci zamezení zneužívání, žalobou na odvolání patentu sledovaného. Je-li v přihlášce sloučeno více vynálezů nebo obsahuje-li přihláška žádost za přiznání více priorit, možno dodatečně jednotlivé vynálezy nebo části přihlášky buď přihlásiti odděleně nebo přihlášku omeziti na jednu prioritu a v oddělené přihlášce se přizná priorita od té doby, kdy byla přihláška původně podána anebo ta priorita, která byla v původní přihlášce řádně uplatněna. Lhůta splatnosti poplatků se buď prodlužuje nejméně na 6 měsíců anebo lze obnoviti patent zaniklý pro nezaplacení poplatků (restituce).

Aby mohly býti tyto novoty uplatněny v Československé republice, bylo by ovšem zapotřebí kromě výše zmíněné ratifikace Haagské konvence ještě vydání zvláštního prováděcího zákona.

Literatura.

Dr. Paul Beck: „Das neue österreichische Patentrecht“; Dr. Ernst Bettelheim: „Das Recht des Erfinders in Österreich“; Dr. Hermann Isay: „Patentgesetz“; Dr. Paul Kent: „Patentgesetz“.

Alois Němec.

Patronát.

I. Pojem, historický přehled a legislativní problémy. II. Třídění patronátu. III. Obsah patronátu. A. Patronátní práva. B. Patronátní povinnosti. IV. O nabytí a zániku patronátu. V. O pravomoci ve věcech patronátních. VI. Školní patronát. — Literatura.

I. Pojem, historický přehled a legislativní problémy. Právem patronátním (*ius patronatus*), jde-li o církevní p., rozumí doktrína soubor práv a povinností, které přísluší některé osobě ke kostelu nebo k nižšímu církevnímu obročí ze zvláštního titulu, v hierarchické podřadnosti nezaloženého. Codex iuris canonici z r. 1917 definuje v can. 1448 právo patronátní jako soubor výsad a některých povinností, které přísluší k církevního připuštění katolickým zakladatelům kostela, kaple nebo benefícia a jich právním nástupcům.

Justinian I. (527—565) přiznal zakladatelům kostelů a jich dědicům právo, aby navrhovali biskupovi vhodného duchovního pro kostel (Nov. 57, c. 2, Nov. 123, c. 18). Před tím podobně ustanovila na západě první synoda v Orange 441 a později devátá synoda v Toledu 655. Souvislé dějiny p-u počínají se však až asi v VIII. stol. po Kristu. Vývoj p-u vychází tu z francké říše a měly naň vliv různé složky jako zejména vlastnictví na kostelích, fojtství a inkorporace církevních beneficí. Co se týče vlastnictví na kostelích, byli podle germánských názorů právníci majitelé pozemků zároveň vlastníky kostelů a kaplí, které na těchto pozemcích vystavěli (*ecclesiae propriae, ecclesiae hereditatis*), mohouce kostel prodati, darovati nebo zrušiti. Při tom vlastnické právo ke kostelům bylo pojímáno tak široce, že vlastník kostela mohl i duchovního při kostele podle libosti ustanoviti nebo jej propustiti. Zákonodárství karolinské zavazovalo sice vlastníky kostelů, aby při osazování a propouštění duchovních vyžádali si svolení biskupova, jinak však jak světské tak i církevní zákonodárství doby té uznávalo vlastnictví majitelů pozemků nad kostely a práva jejich vůči příslušným duchovním jako výron z tohoto vlastnictví. Co se týče fojtství (*advocatia*), mělo toto vliv na vývoj p-u zejména od doby, kdy zakazováno duchovenstvu účastenství v rozepřích před světskými soudy. Církevní fojtové (*advocati*) byli pak světskými ochránci církevního majetku a zástupci tohoto majetku před světskými soudy. Z tohoto poměru, majícího obdobu v ochraně a zastupování osob ke zbrani nezpůsobilých (k nimž i duchovní náleželi) jich poručníky, vyvinula se vlivem germánských právních názorů o moci poručnickově nad poručencem odvislost duchovních poručenců na fojtech, kteří namnoze dosáhli vlivu i při ustanovování duchovních. Fojty byli nejčastěji zakladatelé kostelů, nebylo-li zvláštního fojta, býval jím sám král, jenž se ovšem dával zastupovati. (Vývoj p-u a spořádanější poměry v soudnictví měly později vliv na ponehlný, byť ne úplný zánik fojtství.) Pokud pak jde o inkorporace, které měly zejména vliv na vývoj duchovního p-u, kláštery a kapitoly na pleno iure inkorporovaných beneficí ustanovovaly příslušné duchovní.

Široké pojímání vlastnictví až do té míry, že bylo z něho odvozováno i osazovací právo k úřadům církevním, bylo církví považováno i pocítováno za zásah do jejich

práv a vyvolalo na její straně cílevědomou protiakci, která byla zejména za papeže Alexandra III. skončena pro církev úspěšně v ten rozum, že práva vlastníků pozemků k církevním úřadům byla omezena na některá oprávnění, čímž stvořeno právo patronátní, avšak nikoli jako výron vlastnictví, nýbrž jako výsada církví udělená za prokázané výhody. Právní prameny oné doby označují pak p. za ius temporale annexum spirituali. Odtržením od soukromoprávní základny a pojetím za církevní výsadu vplynul p. do řad veřejnoprávních institutů církevních podléhaje též církevní pravomoci.

Výlučnost církevního vlivu na p. neuznávalo však státní zákonodárství, jakmile zeměpanská resp. státní moc počala mohutněti. Se vzrůstem této moci vzrůstalo totiž i zasahování státního zákonodárství do poměrů patronátních, nejdříve v zemích rakouských, kde od XVI. stol. počínaje byla habsburskými panovníky vydána řada norem týkajících se tohoto předmětu. Nejvýznamnější z těchto norem je Tractatus de iuribus incorporalibus Leopolda I. ze dne 13. III. 1679 (Codex Austriacus I. 580 a násl.), v jehož tit. I. „Von geistlichen Lehenschaften“ byly sebrány starší normy a celá látka byla celkem podrobně upravena. Ustanovení traktátu, která po většině dosud platí v zemích českých (tedy mimo Slovensko a Podkarpatskou Rus), připínají se k obecnému právu církevnímu s některými jen výjimkami (tak na př. nezná traktát povinností, nýbrž jen práva patronů). Za doby tereziánské a zejména josefínské projevovalo se pak státní zákonodárství v utužování patronátního nexu. Jednak totiž byla ukládána patronům stavební břemena i přes míru odůvodněnou obecným právem církevním, takže se p. počal v jádru jevití spíše jako soubor břemen, jednak se prováděla myšlenka, že každý kostel má míti patrona, což vedlo k velikému rozmnožení p-ů, takže libera collatio biskupů se stala skoro mizivou. Mimo to za Josefa II. v důsledku zřízení náboženské matice a studijního fondu dán byl základ k tak zv. p-u veřejných fondů nad farami, které z náboženské matice a studijního fondu byly zřízeny a dotovány. Bylo-li takto XVIII. stol. charakterisováno sesilováním myšlenky p-u, počala se v XIX. stol. objevovat myšlenka jeho zrušení, zvláště když se zřetelem k patentu ze dne 7. IX. 1848 o zrušení poddanství vyskytla se otázka, zda v souvislosti s poměry zruše-

nými cit. zákonem nebyl zrušen i p. Vláda odpověděla sice na tuto otázku záporně (výnos rak. ministerstva vnitra vydaný v dohodě s ministerstvem spravedlnosti ze dne 10. VI. 1849, č. 3965), uznala však zároveň, že p. potřebuje nové úpravy, když slíbila definitivní úpravu tohoto poměru. Tuto úpravu představovala si vláda patrně jako brzkou, když cit. výnosem bylo stanoveno, že, nedojde-li při stavebních pracích k repartici nákladů na všechny kontribuenty dohodou účastníků, mají se všechny větší úpravy zastaviti a jen nejnútnejší a nejnaléhavější náklady patronům uložiti. K slíbené definitivní úpravě p-u však nedošlo, ani konkordát z r. 1855 nepřinesl podstatných změn v tomto směru. Později, a to jen v souvislosti s otázkou konkurence k stavbám církevním, počalo se zemské zákonodárství obíratí v rámci této otázky také úpravou rozsahu povinností patronových. Dotčené zákonodárné akce byly však skoncovány jen na Moravě (zemský zák. ze dne 2. IV. 1864, č. 11. z. z.) a ve Slezsku (zemské zák. ze dne 15. XI. 1863, č. 2 z. z. ex 1864 a ze dne 18. I. 1867, č. 5 z. z.), v Čechách ztroskotaly, takže tu zůstalo vše při starém. Myšlenka zrušení p-u počala ožívatí po odvolání konkordátu, když rakouská vláda chystala novou úpravu vnějších poměrů katolické církve. Ku provedení dotčené myšlenky však nedošlo pro obtížnost problému, zák. ze dne 7. V. 1874, č. 50 ř. z. o úpravě vnějších poměrů katolické církve omezil se v § 32 na pouhý slib úpravy p-u zvláštním zákonem a na ustanovení, že z důvodu rozšíření kultové potřeby nemohou býti patronátní břemena rozšiřována. Ale ani k této nově slíbené úpravě p-u za bývalého Rakouska nedošlo.

Novou etapu v dějinách p-u zahájila sama církev. Kodex z r. 1917 ustanovuje totiž v can. 1450, § 1, že nemůže býti budoucně pod žádným titulem zřízeno právo patronátní. Can. 1451, § 1 ukládá pak ordinářům za povinnost působiti k tomu, aby se patroni spokojovali s duchovními přímlovami třeba i věčnými pro sebe a členy své rodiny na místě nynějšího práva patronátního neb aspoň na místě práva presentačního. Tím zajisté vyslovila církev velmi zřetelně rezervované stanovisko k p-u a postavila hráz proti dalšímu jeho množení.

Pokud jde o oblast státu, vývoj poměrů nejen že nepřinesl žádných momentů, které by dřívější sliby o nové úpravě patronátních poměrů činily bezpředmětnými, nýbrž naopak nutnost této úpravy byla u nás po

osvobození v roce 1918 ještě vystupňována konfesními přesuny v obcích, což učinilo aktuální otázku obecních p-ů, jednak pozemkovou reformou, která zasáhla p-y věčné.

Z problémů, které by se při eventuelní úpravě patronátních poměrů naskytovaly, bylo by pro směr zákonné úpravy rozřešiti hlavně otázku, zda p. má býti nadále podržen a se zřetelem ke změně poměrů jen jinak upraven, či zda má býti zrušen zcela nebo částečně a v případě zrušení, zda se tak má státi bez náhrady či za náhradu a pak-li za náhradu, komu se má náhrada dostati. Reserované stanovisko samotného Kodexu mluví pro zrušení p-u, ať jde o kterýkoli jeho druh. Co se pak týče otázky způsobu zrušení, dlužno uvážiti o jednotlivých složkách dotčeného právního institutu, o patronátních právech na straně jedné a o patronátních břemenech na straně druhé. Patronátní práva (viz níže) jsou právy převážně spirituálními, výkup jejich na př. srážkou z odškodného za patronátní břemena nebo prostou kompensací s těmito břemeny dotýkal by se jako simonistický zjev (srov. Vážný, civ. č. 6163, č. 6358) hluboce nauky, cítění a právních zařízení církve, nehledě ani k tomu, že patronátní práva nedají se redukovati na peníze. Proto měla by býti patronátní práva zrušena bez náhrady; v důsledku zrušení těchto práv, zejména totiž práva presentačního, nastala by pak libera collatio biskupova. Naproti tomu však patronátní povinnosti, kteréž jdou ve prospěch příslušných církevních ústavů, pokud jde o úhradu některých jejich potřeb, zejména potřeb stavebních, dají se vyjádřiti v penězích, takže by bylo možno a i záhodno je vykoupiti složením příslušné jistiny ve prospěch těch kterých církevních ústavů, aby z výnosu dotčené jistiny bylo hrazení břemen, o něž jde, zajištěno. V této souvislosti však dlužno do-
tknouti se též důležitého problému věčných p-ů spojených s držbou velkostatků, kde patronátní nexus po oddělení částí velkostatků cestou pozemkové reformy zůstává jen na kmenovém zbytku statku, ohledně oddělených částí je pak z přejímací ceny za převzaté části vyhrazen na poměrnou kvotu patronátních břemen uhrazovací kapitál podle cen z let 1913—1915, tedy nikoli podle cen přítomných, takže se naskytá otázka, kdo z čeho má hraditi patronátní břemena, pokud nenacházejí úhradu ze zůženého hmotné základny p-u (viz též níže pod. II, 1.). Konečně dlužno

též podotknouti, že v souvislosti s pozemkovou reformou byla — zejména v zemi Moravskoslezské — řada věčných p-ů vykoupena dobrovolnou dohodou účastníků (patrona, přifařených a ordinariátu) se svolením státní správy kultové.

Od p-u ke kostelům a nižším církevním obrocím se lišil t. zv. vrchní p. bývalých králů uherských (ius patronatus universale supremum), odvozovaný hlavně ze zakládání kostelů, biskupství a vůbec církevních beneficí králi uherskými, z obrácení obyvatelstva bývalých Uher na křesťanství hlavně králem sv. Štěpánem a z apoštolské činnosti tohoto krále (Štěpán de Werböcz, Opus tripartitum, P. I., tit. 11, §§ 1 až 3), pod kterýmžto pojmem dlužno nyní nejspíše rozuměti výsostná práva státu k církvi (iura circa sacra), nikoli však p. v technickém slova smyslu, ježto již v XI. stol. vyskytovaly se v bývalých Uhrách také p-y soukromé.

P. jest nejen právním institutem církve katolické, kamž svým původem patří, nýbrž i církve evangelické znají patronátní zřízení. V republice Čsl. nebyly však zjištěny p-y ke kostelům evangelickým.

II. Třídění p-u. Podle různých hledisek rozeznávají se tyto druhy p-u:

1. P. věčný, reální (ius patronatus reale) a p. osobní (i. p. personale). Věčný p. je trvale spojen s vlastnictvím na nějakém pozemku (obyčejně statku), osobní p. přísluší některé osobě jako takové a je pak buď ryze osobním, jen na tuto osobu omezeným (i. p. personalissimum), nebo může přecházeti buď na testamentární nebo zákonné dědice (i. p. hereditarium) nebo jen na osoby, které jsou z rodiny nebo rodu zakladatelova (i. p. familiare resp. gentilitium), nebo konečně na osoby, které jsou současně dědici a zároveň z rodiny nebo rodu zakladatelova (i. p. mixtum; srov. can. 1449, č. 3; i. p. mixtum objevuje se též v souvislosti s dělením p-u na duchovní a laický, viz níže). Se zřetelem k historickému vývoji p-u mluví v případech pochybnosti doměnka pro p. věčný (srov. Budw. A 9954/1913). Věčný p. nezávisí na zápisu do pozemkových knih (srov. § 8, odst. 1., mezikonfesního zák. ze dne 23. IV. 1925, č. 96 Sb.). Pokud byl věčný p. spojen s deskovými statky, což bývalo pravidlem, ježto býval spojován s dominikálními pozemky, nepřecházel podle dřívější rakouské judikatury na nabyvatele dílců oddělených od deskového statku a přenesených do vložek rustikálních (srov. na př. Budw. A., č. 4252/

1906 a č. 6720/1919). Stejně stanovisko zaujímá — se zřetelem k ustanovení Tract. de iur. incorp., tit. I., § 20 — i naše judikatura (srov. Boh. adm. č. 2317/1923, Vážný, civ. č. 1849, č. 6132, č. 6163). Zhusta nastalo oddělování částí velkostatků, s nimiž byl spojen věcný p., v důsledku pozemkové reformy. Při takovém oddělení zůstává p. při kmenovém zbytku statku bez ohledu na to, jak velký je tento zbytek a zda jeho výnos stačí na úhradu patronátních břemen. Nepřechází tedy p. s oddělenou částí, neboť přidělcce má dostati pozemek zásadně dluhu prostý (§ 26, odst. 3., § 27 a § 28, odst. 2. náhradového zák. č. 329/1920 Sb.), státní pozemkový úřad je však, ježto práva církevních ústavů na vybývání patronátních břemen trvají, povinen postarati se o zajištění poměrné kvoty patronátních břemen, nemůže však při tom býti nucen, aby dotčenou kvotu snad přejímal sám nebo ji knihovně uvaloval na přidělce (§§ 48 až 51 náhradového zákona). Zmíněné zajištění kvoty patronátních břemen se stane srážkou z přejímací ceny. Státní pozemkový úřad vzhledem k § 43, odst. 1. náhradového zákona odhadne patronátní břemena, vypočítá uhrazovací kapitál, sraží jej ze zákonné ceny nemovitostí a zbytek prohlásí za přejímací cenu k rozvrhu určenou. Odhad patronátních břemen (scil. příslušné jich kvoty) stane se nikoli podle cen přítomných, nýbrž podle let 1913—1915 (§§ 41 a 48 náhradového zákona). Uhrazovací kapitál jest uložiti na úrok, dotčený kapitál ručí simultánně s kmenovým zbytkem statku čili solidárně s majitelem dotčeného zbytku. I kdyby oprávněné církevní ústavy, spokojující se jistotou poskytovanou kmenovým zbytkem statku věcným p-em zatíženého, vzdaly se nároku na uhrazovací jistinu z přejímací ceny za oddělenou část původního statku, určenou k vybývání poměrné kvoty patronátních břemen, může vlastník zbytku statku přesto žádati, aby dotčený uhrazovací kapitál byl z přejímací ceny vyhrazen, neboť má na tom právní zájem, když zůstává totiž otevřenou otázkou, zda vlastník zbytku statku je zavázán k plnění patronátního břemene v celém jeho přítomném rozsahu, tedy i k plnění schodku, který se podává z toho, že ona poměrná kvota patronátních břemen byla kapitalisována níže (podle cen z let 1913—1915) než odpovídá době přítomné, či zda jest povinen nésti z kvoty té pouze tolik, kolik je hrazeno úroky z kapitálu skutečně přikázaného, takže schodek

Slovník veřejného práva českosl.

by šel k tíži církevních ústavů, v jejich prospěch jsou patronátní břemena zřízena. O této otázce rozsahu závazků patronových k plnění patronátních břemen v případě oddělení částí původního statku v důsledku pozemkové reformy byly by v případě sporu mezi patronem a příslušným církevním ústavem podle § 34, odst. 1. zák. č. 50/1874 ř. z. povolány rozhodovati úřady státní správy kultové. (K hořejším vývodům o vlivu pozemkové reformy na věcné p-y spojené s velkým pozemkovým majetkem viz Vážný, civ. č. 6163, 6190, 6352, 6358, 6518, 6900, 7575.)

2. P. duchovní (i. p. ecclesiasticum), laický (i. p. laicale) a smíšený (i. p. mixtum), podle toho, je-li titul, z kterého komu přísluší p., duchovní, světský nebo smíšený (srov. can. 1449, č. 2).

3. Patronát a spolupatronát (i. p. singulare, ius compatronatus) podle toho, přísluší-li p. osobě jediné nebo více osobám, navenek in solidum.

4. úplný a neúplný p. (i. p. plenum seu illimitatum a i. p. minus plenum seu limitatum), přísluší-li patronu všechna práva či schází-li některé z nich, na př. schází-li právo presentační.

5. V oblasti práva dříve rakouského má též význam třídění p-u na veřejný a soukromý podle toho, zda konkrétní p. spočívá na veřejnoprávním nebo soukromoprávním titulu: Za veřejný p. se považuje p. dříve zeměpanský, jenž příslušel panovníku jako takovému a jenž podle § 64, odst. 2. úst. list. republiky Čsl. přešel na vládu, dále p. veřejných fondů a nadací (na př. p. náboženské matice a studijního fondu) a p. kamerálních obročí (t. j. p. spojený s vlastními státními statky). Ostatní p. jest soukromý, a to i p., který příslušel dříve panovníkům nikoli jako takovým, nýbrž jako majitelům statků stížených věcným p-em. Soukromými jsou též p-y obcí (Budw. A. č. 7545/1911). Správa veřejného p-u přísluší v nejvyšší stolici ministerstvu školství a národní osvěty (výnos býv. rak. min. kultu a vyuč. z 11. XII. 1875, č. 17818), běžnou agendu veřejného p-u zastávají t. zv. patronátní komisaři, jimiž jsou zpravidla přednostové politických úřadů nebo jejich zástupci. V Čechách vyskytují se při kostelech pod p-em veřejného fondu t. zv. fojtovní komisaři, kteří jsou ustanovováni zemským úřadem a mají působnost patronátních komisařů; dřívější fojstství zašlo v důsledku zrušení dominií patentem ze dne 7. IX. 1848, působnost dotčených fojtů

přešla na patrony (výnos býv. rak. min. kultu a vyuč. ze dne 6. X. 1861, č. 2661). Teorie zvláštního zeměpanského p-u, vybudovaná koncem XVIII. a začátkem XIX. stol., podle níž panovníci v souvislosti se sekularisací církevního jmění přisvojovali si z titulu osazovacího práva, domněle plynoucího ze státní výsosti, p-y klášterů a kapitul, ba i biskupská kolační práva, byla v novější době jako neudržitelná opuštěna. Na Slovensku a Podkarpatské Rusi dlužno mimo shora uvedený vrchní p. bývalých králů uherských rozeznávají bývalý p. královský ve vlastním slova smyslu, t. j. spojený s vlastnictvím nemovitého soukromého majetku kdysi královského, či bývalý osobní p. královský bez takového reálního podkladu, dále p. státního eráru (spojený se státními doménami, doly a pod.), p. veřejných fondů (t. j. p. náboženského a studijního fondu), p. obecní (t. j. p. měst a obcí) a p. soukromý.

V Čechách bylo napočteno 1845 p-ů (z toho 399 veřejných a 1446 soukromých, v tom 117 duchovních), v zemi Moravskoslezské 1148 p-ů (z toho 454 veřejných a 694 soukromých, v tom 151 duchovních), na Slovensku a Podkarpatské Rusi 1057 p-ů (z toho 366 veřejných a 691 soukromých, v tom 148 duchovních). Libera collatione osazuje se v Čechách 78 obročí, v zemi Moravskoslezské 119 a na Slovensku a Podkarpatské Rusi 216.

III. Obsah p-u. Ku právům patronátním patří právo presentační (podací), právo alimentační, některá práva čestná a oprávnění stran péče a dozoru nad jměním kostelním a obročním (cura beneficii). Z povinností patronových je nejvýznačnější t. zv. stavební břemeno, dále některé závazky z titulu dozoru nad jměním kostelním a obročním.

A. Patronátní práva. 1. Právo presentační (podací) jest právo patrona navrhnouti příslušnému církevnímu představenému při uprázdnění patronátního benefícia pro toto beneficium kandidáta; navrženému musí býti beneficium propůjčeno, je-li podle obecného a partikulárního práva a podle případných fundačních podmínek osobou způsobilou. Přijetím presentace, stala-li se řádně a byl-li kandidát shledán způsobilým, nabývá presentovaný právního nároku na kanonickou instituci (can. 1466, § 1). Bylo-li presentováno více kandidátů, má mezi nimi ordinář právo volby (can. 1466, § 3). Má-li farní beneficium a kostel různé patrony, přísluší právo pre-

sentační patronu benefícia, čestná práva (níže III. A. 3) příslušejí oběma patronům.

Podle § 5, odst. 1. zák. č. 50/1874 ř. z., platného v zemích českých, mají se všechna světská benefícia se správou duší (tedy nikoli řeholní fary inkorporované nebo sloučené, kde se dosazují řeholníci) a kanonikáty osaditi jen na základě konkursu, musí tedy i výkonu presentačního práva, jde-li o světské beneficium kteréhokoli p-u (tedy i kdyby p. příslušel klášteru nebo šlo-li by o řeholní beneficium, pakliže místo má býti osazeno světským duchovním) předcházeti vypsání konkursu na dotčené místo. Mimo tento zvláštní konkurs vyžaduje se, aby uchazeč o místo faráře měl prokázánu kvalifikaci zvláštní zkouškou, t. zv. farním konkursem (srov. min. nař. z 15. VII. 1850, č. 320 ř. z.). Na Slovensku a Podkarpatské Rusi výslovně se vyžaduje vypsání konkursu jen, jde-li o osazení benefícia p-u dříve královského nebo p-u měst a obcí; usuelním však je, že se konkurs vypisuje i mimo případy tuto uvedené. Praxe vyžaduje též, aby kandidát na místo faráře měl způsobilost ke správě duší prokázánu zvláštní zkouškou neb aby, nemohl-li by ještě býti ke zkoušce připuštěn, zkoušku po ustanovení dodatečně vykonal.

Po konkursu je ordinář povinen oznámiti patronovi všechny uchazeče (srov. Budw. A č. 1683/1911) i ty, které považuje za osoby non dignae. Nutno jest, aby patron presentoval někoho z těch, které ordinář uznal za způsobilé. Pokud by ordinář označil patronovi ze způsobilých kandidátů tři nejzpůsobilejší, není patron na toto terno vázán. Stačí, zvolí-li někoho ze způsobilých. Právo platné v zemích českých nezná totiž vázanosti patrona na biskupské terno, ježto stran soukromých patronů byl dotčený závazek zrušen již dvor. dekretem z 15. IX. 1790 a nebyl pojat ani do konkordátu z r. 1855, pokud pak jde o dřívější podobný závazek duchovních patronů neb o presentace na kanonikáty a fary náboženské matice a studijního fondu (čl. XXIV a XXV konkordátu z r. 1855), dotčený závazek podle státního práva zanikl, ježto příslušná ustanovení do zák. č. 50/1874 ř. z. nepřešla a také není v cit. zákoně normativní opory pro závěr o další jich platnosti. Pokud pak v býv. Uhrách při osazování farních obročí p-u královského, erárního, veřejných fondů a obcí biskup předkládal terno nejzpůsobilejších kandidátů, z nichž jednoho měl patron voliti, je pochybno, zda tento postup, opřený

jenom o obyčej, je závazný, zvláště když ani sám Kodex ternálních biskupských návrhů nezná.

Presentace má se dít se strany patrona písemně a v předepsané lhůtě. Není-li zachována lhůta, osadí ordinář místo pro casu volně (can. 1458, § 1), ačli snad nevznikl mezi ordinářem a patronem nebo mezi patrony spor o právo presentační nebo mezi presentovanými spor o pořadí, jenž nemůže býti během presentační lhůty skončen, v kterýchžto případech se osazení odloží až do ukončení sporu (can. 1458, § 2). Stran presentační lhůty platily v býv. Uhrách a na Slovensku a Podkarpatské Rusi dosud platí předpisy obecného práva církevního, tedy presentační lhůta 4 měsíců (can. 1457), v býv. Rakousku pak platila a v zemích českých dosud platí v důsledku Tract. de iur. incorp., tit. I., § 3 a v důsledku dekretu dvor. kanceláře ze dne 18. VI. 1805, sb. prov. zák., sv. 24., str. 154, pozměňujícího částečně cit. ustanovení traktátu, šestiměsíční lhůta pro patrony duchovní, kdežto patron soukromý, ať je laikem nebo duchovním, má presentovati do 6 neděl, je-li uvnitř státních hranic a do 3 měsíců, je-li mimo ně, a to od doby, kdy ordinář oznámil způsobilé kandidáty. Během presentační lhůty má patron ius variandi, t. j. může dodatečně ještě jiného ze způsobilých kandidátů presentovati, kterážto dodatečná presentace musí však býti cumulativa, nikoli privativa (can. 1460, § 4).

Sebe sama nesmí patron presentovati (presentaci vlastní osoby rovná se přístup ke hlasům jiných spolupatronů, aby takto byl doplněn počet nutný pro volbu vlastní osoby, can. 1461), může však presentovati svého syna nebo některého ze spolupatronů. Náleží-li statek, tvořící reální základnu p-u, do konkursní podstaty, osazuje podle dvor. dekretu z 6. IX. 1799 biskup po dobu konkursu volně. Při spolupatronátech presentuje se buď podle určitého turnu nebo je presentován ten, kdo soustředil na sebe relativní většinu hlasů patronů; má-li takto více kandidátů stejný počet hlasů, jsou všichni presentováni (can. 1460, § 2). Má-li kdo p. z různých titulů, má při presentaci tolik hlasů, kolik titulů (can. 1460, § 3). Presentuje-li kolegium, platí can. 1460, § 1 (t. j. rozhoduje absolutní většina platných hlasů, nedojde-li však k ní ve dvou skrutiniích, je v třetím skrutiniu presentován ten, kdo na sebe soustředil relativní většinu platných hlasů, soustředí-li však na

sebe ve třetím skrutiniu stejný vyšší počet hlasů několik osob, jsou všechny tyto osoby presentovány), jde-li však při tom o p-y obcí, rozhodují o výkonu presentačního práva s hlediska státního ovšem příslušná ustanovení obecních řádů. Pokud jde o presentační právo, jehož výkon přísluší státní moci (jest to podle § 4, odst. 2. zák. č. 50/1874 ř. z. ve všech případech, kde jde o osazení církevních úřadů a obročí, které nepodléhají soukromému p-u a které jsou zcela nebo větším dílem dotovány z pokladny státní, z náboženské matice nebo z jiných veřejných prostředků; ustanovení toto, ač tu zpravidla jde o veřejné p-y, přesahuje rámec zřízení patronátního, ježto mohou se v důsledku cit. normy, která upravuje presentační právo státu neodvisle od existence p-u, vyskytnouti i presentace p-em nepodložené), byla kompetence státních kultových úřadů na území práva dříve rakouského stanovena panovníkovým rozhodnutím ze 14. IX. 1852, resp. min. nař. č. 10/1853 ř. z., panovníkovým rozhodnutím z 19. XII. 1879 a nař. min. kultu a vyučování z 10. II. 1880, č. 20029, vydaným v dohodě s ministerstvem vnitra, financí a orby v ten rozum, že presentovaly zemské úřady, šlo-li o obročí s ročním důchodem do 1000 zl. konv. m. (2100 K) podle fase a přistoupilo-li se na kandidáta navrženého biskupem na prvním místě, v ostatních případech presentovalo ministerstvo kultu a vyučování (nyní ministerstvo školství a národní osvěty). Na Slovensku a Podkarpatské Rusi přešel výkon presentačního práva u osobního p-u dříve královského na ministra školství a národní osvěty, při p-ech státního eráru presentuje příslušný resortní ministr (zemědělství, veřejných prací atd.) jménem vlády a při p-ech veřejných fondů (náboženské matice a studijního fondu) přísluší výkon presentačního práva ministru školství a národní osvěty jménem vlády. Tyto kompetenční předpisy platily nezměněně až do 15. I. 1930, byvše — s účinností od tohoto dne — částečně pozměněny vlád. nař. č. 187/1929 Sb. v ten rozum, že na zemské úřady přešel výkon presentačního práva na obročí veřejného patronátu, který vykonává státní správa kultová, i když výnos obročí činí ročně přes 2100 Kč; na Slovensku a Podkarpatské Rusi přešel na zemské úřady výkon presentačního práva na obročí veřejného p-u, pokud presentační právo přísluší státní správě kultové, bez ohledu na výnos takového obročí, v obou případech však

jen, nemá-li zemský úřad námitek proti návrhu ordinariátu. Pokud podle § 6 zák. č. 50/1874 ř. z. má osoba, vyhlédnutá pro osazení některého obročí, býti oznámena zemskému úřadu, jenž může v preklusivní době 30 dnů vznést proti dotčené osobě u biskupa námítky, týká se toto ustanovení nejen obročí pod p-em, nýbrž i případů liberae collationis a ustanovení administrátora inkorporovaného obročí.

Osazovati nižší kostelní služby (ředitel kůru, kostelník a pod.) přísluší patronovi jen, nabyli-li tohoto práva zvláště. Zpravidla dosazuje k dotčeným službám rektor kostela.

2. Alimentační právo. Podle Tract. de iur. incorp., tit. I., § 13 schudne-li patron v důsledku války nebo živelních nehod nebo z jiného podobného nepředvídaného důvodu, má se mu slušnou měrou pomoci z příjmu příslušného církevního jmění, pokud z tohoto příjmu něco vybývá po úhradě jinakých nutných výloh. Na Slovensku a Podkarpatské Rusi platí církevní právo obecné (can. 1455, § 2), podle něhož nezaviněně schudlému patronu přísluší slušná alimentace z výtěžku církevního jmění, pokud tento výtěžek přebývá po úhradě břemen a důstojným zajištění výživy beneficiáta; za těchto podmínek přísluší patronovi alimentační nárok i tehdy, vzdal-li se ve prospěch církve patronátního práva nebo byla-li mu při samotném založení kostela nebo benefícia vyhrazena výživa a jestliže toto zajištění nepostačuje k zmírnění bídy patronovy. Ježto nad církevním jměním vykonávají dozor státní a církevní úřady, závisel by rozsah alimentace patronovy od rozhodnutí těchto úřadů.

3. Čestná práva (iura honorifica). Tract. de iur. incorp., tit. I., § 12 přiznával patronům docela všeobecně jen přednostní práva v patronátním kostele, jakož i při církevních průvodech a shromážděních vztahujících se k patronátnímu kostelu. V tomto širokém rámci vyvinuly se stran rozsahu čestných práv patronových různé místní zvyklosti, také fundační ustanovení mají tu příslušný význam. Pokud patronům příslušelo ius sepulturae, t. j. právo míti hrobku v kostele, bylo toto právo zrušeno z důvodů zdravotně-policejních již koncem XVIII. stol. zákazem pohřbívání v kostelích. Také v býv. Uhrách rozhodovaly o rozsahu čestných práv patronových zvyklosti, jimiž práva ta byla rozšířena někdy i přes míru danou církev-

ním právem obecným. Ježto čestná práva patronů mají převážnou měrou vztah k bohoslužebným a církevním úkonům a dotýkají se tedy oboru, jež stát zásadně přenechává autonomnímu režimu církve, lze souditi, že pro rozsah dotčených práv stala se nyní zásadně směrodatnými ustanovení Kodexu can. 1455, § 3, pokud ovšem neodporují státnímu právu. Příslušela by tedy patronům přednost před všemi laiky při procesích a pod. úkonech a právo na důstojnější místo v kostele, ale mimo presbyterium a bez baldachýnu, nikoli však — od účinnosti zákona o zrušení šlechtictví, řádů a titulů — právo vytyčovati erby naznačující býv. šlechtictví (srov. § 1 zák. č. 61/1918 Šb., a § 6, č. 1, zák. č. 243/1920 Šb.).

4. Cura beneficii. Podle práva platného v zemích českých přísluší patronovi různý vliv vzhledem ke jmění kostelů a obročí podléhajících p-u. Tak podle § 42 zák. č. 50/1874 ř. z. spravuje jmění farního kostela farář, farní obec (zákon o konstituování farních obcí — srov. § 37 zák. č. 50/1874 ř. z. — nebyl dosud vydán i jednájí tedy na místě farních obcí zastupitelstva příslušných místních obcí, min. nař. z 31. XII. 1877, č. 5 ex 1878 ř. z.) a patron. Zákon o podrobnějším provedení, slíbený v § 43 zák. č. 50/1874 ř. z., nebyl dosud vydán. Zvláštní postavení ke kostelnímu jmění zaujímají patroni dosud v Čechách, kde vykonávají bezprostřední správu kostelního jmění za podřadné účasti faráře. Stav tento, jenž se opírá o starší normy, z nichž nejdůležitější je dekret dvor. fin. úřadu z 2. IX. 1800 na české gubernium, sb. z. pol. sv. 15., č. 34, nesrovnává se přesně s ustanovením § 42 zák. č. 50/1874 ř. z. Obroční jmění spravuje podle § 46 cit. zák. farář za dozoru patronova a za vrchního dozoru biskupa a státu. Jako spolusprávce kostelního jmění a jako dozorcí orgán nad správou obročního jmění je patron podřízen příslušným vyšším orgánům správy církevní a státní správy kultové (§§ 38 a 45 zák. č. 50/1874 ř. z.), proti jejichž rozhodnutí není oprávněn disponovati se jměním církevním (Boh. adm. č. 7439/1928). Ve zmíněných funkcích nezastává však patron agendu veřejné správy (Budw. A č. 4614/1906). Pokud uvedený dekret dvor. fin. úřadu z 2. IX. 1800, sb. zák. pol. sv. 15., č. 34 prohlašuje v bodu 5., že patron vůbec ručí za kostelní jmění, že mu však přísluší právo postihu na representanta a účetního a za určitých

podmínek i na beneficiáta, je patronovo ručení za správu církevního jmění, stejně jako případný jeho náhradní nárok (§ 1313 obč. zák.) proti reprezentantovi neb účetnímu soukromoprávní povahy (srov. Boh. adm. č. 7671/1929), takže k projednání příslušných sporů jsou povolány řádné soudy. Patron má podle Tract. de iur. incorp., tit. I., § 14 a podle bodu 9. oběžníku českého zemského gubernia z 23. V. 1806, č. 22616 ex 1805 býti přítomen sám nebo svým zástupcem při zkoušení kostelních účtů, které se má podle církevního patentu z 9. XII. 1759 dít každý rok. Kostelní účet musí býti předložen patronovi (dekret dvor. kanceláře z 3. XII. 1783). Zamyšlí-li státní správa kultová po slyšení ordinariátu obrátiti část církevního jmění na jiné církevní účely podle § 54 zák. č. 50/1874 ř. z., musí patronovi jako spolusprávci kostelního jmění býti poskytnuta příležitost, aby k zamyšlenému opatření zaujal stanovisko (Boh. adm. č. 6451/1927). Patron má oznamovati státním úřadům vady shledané na kostelních budovách (srov. bod 9. výše cit. oběžníku českého zemského gubernia). Při žádostech o státní povolení ke zcizení nebo zatížení církevního jmění má býti žádost doložena také dobrozdáním příslušného patrona nebo jeho zástupce (nař. rak. min. kultu a vyuč. z 20. VI. 1860, č. 162 ř. z.). Podle § 107 patentu z 9. VIII. 1854, č. 208 ř. z. má pozůstalostní soud při úmrtí beneficiáta předem zpraviti příslušného patrona o tom, že se bude po držiteli církevního obročí prováděti inventura; patron může se pak na vlastní útraty k inventuře dostaviti. Konečně sluší vzpomenouti, že soukromý patron má podle § 7, odst. 2., zák. č. 50/1874 ř. z. spolupůsobiti při uvedení beneficiáta do temporálií příslušné fary neb obročí.

Podle práva platného na Slovensku a Podkarpatské Rusi má patron pouze právo a povinnost dozírat, aby církevní jmění nezašlo (zák. čl. LXXI/1723 a XXIV/1791). Také může patron býti přítomen revisi církevních účtů a může s nimi buď svým podpisem projevit souhlas neb odepřiti podpis ze spravedlivého důvodu (král. nař. z 12. II. 1781, č. 958 a z 5. VIII. 1786, č. 2531). Do správy církevního jmění se patron samovolně vměšovati nesmí (král. nař. z 29. X. 1816, č. 31034). Při farách soukromého patronátu vyžaduje se k zatížení příslušného církevního jmění také souhlas patrona a biskupa (plen. rozhodnutí král. kurie č. 81/1908).

B. Patronátní povinnosti.

1. Stavební břemeno. Pod tímto názvem označuje se povinnost patrona k úhradě, udržování a znovuzřízení budov kostelních a obročních, podléhajících patronátu.

Pokud jde o území práva dříve rakouského, tedy o země české, neznal, jak již výše řečeno, Tract. de iur. incorp. povinností na straně patronově. Teprve pozdějšími normami z doby Marie Terezie a zejména z doby Josefa II. byl závazek nesoucí se ke stavebním břemenům upravován a upevňován. Předměty, na něž se vztahuje dotčený závazek patronů, rozpadají se ve dvě skupiny: v budovy kostelní a v budovy obroční. Co se pak týče konfesních hřbitovů, dlužno je považovati za části (vlastně pertinence) kostelů (dekret dvor. kanceláře z 20. X. 1825, č. 28457 na českém gubernium, publikován guberniálním dekretem z 8. XI. 1825, č. 58843 sb. čes. prov., zák. sv. 7., č. 181, dekret dvor. kanceláře z 23. V. 1834, č. 11237 na moravskoslezské gubernium, publikován guberniálním oběžníkem z 13. VI. 1834, č. 20249 sb. mor. slez. prov. zák., sv. 16., č. 50).

O závazcích patronů vzhledem k stavebním břemenům podle práva platného v zemích českých i podle práva platného na Slovensku a Podkarpatské Rusi viz heslo: Břemena stavební církevní. V této souvislosti se ještě poznamenává, že povinnost patronova nerozšiřuje se v zemích českých z důvodu rozmnožení duchovní potřeby osady příslušející k patronátnímu kostelu neb obročí (§ 32, odst. 2. zák. č. 50/1874 ř. z.), ačli ovšem snad patron nepřevzal v tomto případě některé závazky dobrovolně, kteréžto pak závazky jsou ryze soukromoprávní. Rozšiřují-li se budovy patronátní z důvodů jiných než z důvodů rozmnožení duchovní potřeby, stíhá arcib. patrona zákonné stavební břemeno, pokud ze zákonů nevyplývá jinak (nař. př. konkurenční povinnost patronova nenastává, jde-li o rozšíření konfesního hřbitova z důvodu veřejného zdravotnictví, Budw. A 268/1878). Povinnost patronova jest i při věcném p-u povinností osobní — reální ráz dotčené povinnosti jeví se jen v tom, že vlastnictvím příslušného statku je osoba povinníkova toliko určována, srov. § 9 mor. zem. zák. z 2. IV. 1864, č. 11 z. z. a § 9 slez. zem. zák. z 15. XI. 1863, č. 2 z. z. ex 1864 —, takže je povinen splniti ji ten, kdo byl patronem v době její nativity nebo jeho universální sukcesor (srov. Budw. A č. 5923/1908), tedy vznikl-li

při reálním patronátu závazek ke konkrétnímu plnění před zcizením statku, s nímž je spojen p., je povinen k dotčenému plnění zcizitel nebo jeho dědicové, nikoli však nabyvatel statku, jenž je zavázán k plnění teprve patronátních povinností, které vznikly za doby jeho vlastnictví na statku. K založení konkurenční povinnosti patronovy stačí, že je prokázáno trvání patronátního poměru, třebaš nebyl prokázán jeho vznik (Budw. A č. 3620/1905).

2. Jinaké povinnosti a závazky. Ze zvláštních titulů mohou se povinnosti patronů utvářeti odlišně od normálu stanoveného příslušnými obecnými předpisy. To platí nejen stran stavebních břemen, ale i jinak. Tak mohou být patroni jako takoví ze zvláštních titulů zavázáni k různým prestacím jako na př. k poskytování deputátů duchovním nebo jiným služebníkům při kostele patronátním, jichž základ spočívá buď na listinách (zvláště erekčních), na vydržení nebo na dlouhotrvajícím obyčeji, na Slovensku a Podkarpatské Rusi pak zejména na ustanoveních obsažených v listině o kanonické visitaci. Stran opatrování paramentů, vnitřního zařízení a kostelních potřeb je subsidiární povinnost patronova stanovena zákonem v zemi Moravskoslezské. V tomto směru tu platí totéž, co platí stran úhrady nákladů staveb kostelů a budov obročních. Může tedy i patrona stihnouti za okolností příslušný závazek v rámci dotčených předpisů (srov. §§ 1, 2 a 8 mor. zem. zák. č. 11/1864 z. z. a slez. zem. zák. č. 2/1864 z. z.). V Čechách naproti tomu není všeobecného předpisu, podle něhož by patron měl přispívat na opatření paramentů, vnitřního zařízení a potřeb kostelních (Boh. adm. č. 7757/1929), patron je zavázán nésti dotčené náklady jen potud, pokud to bylo in concreto obvyklé (dekret dvor. kanceláře z 18. VII. 1846, č. 23720 sb. čes. prov. zák., sv. 28., č. 243).

Ani z obecného církevního práva ani z pramenů práva státního nelze s bezpečností vyvozovati povinnost soukromého patrona, aby zastupoval kostel neb obroč při soudě (defensio). Panovnické rozhodnutí z 3. X. 1858 označuje za dobrodiní, jestliže je patron ochoten zastupovati ve sporu kostel neb obroč na vlastní útraty. Naproti tomu, pokud šlo o fary stojící pod p-em zeměpanským, náboženské matice a studijního fondu, bylo v zemích starorakouských již fiskální instrukcí z 10. III. 1783 (Kropatschek, sv. 4., str. 115) sta-

noveno, že mají býti zastupovány fiskálním úřadem. V důsledku § 2, I., č. 9 nař. veškerého ministerstva z 9. III. 1898, č. 41 ř. z. mají nyní finanční prokuratury zastupovati kostelní a obroční jmění (nerozesnává se, pod jakým p-em je dotčené jmění či zda je bez p-u), „pokud jde o původní nadání kostela nebo duchovního obročí neb o integrity kmenového jmění, nebo spravují-li státní úřady toto jmění, nikoli však, mají-li při zřízených již kostelích nebo duchovních obročích běžné majetkové užítky býti zastupovány nebo dobývány“. Kromě toho zastupuje finanční prokuratura podle cit. normy „ve správě státní jsoucí jmění zrušených duchovních ústavů, klášterů a společenstev“. Na Slovensku a Podkarpatské Rusi nepřisluší patronu zastupovati církevní jmění při soudě, jmění to povolán je zastupovati toliko biskup nebo jeho náměstek (rozhodnutí budapeštské soudní tabule č. 598/1894, rozhodnutí kasačního soudu č. 6761/1879, rozhodnutí král. kurie č. 722/1885).

IV. O nabytí a zániku p-u. P. může nabytí každý, kdo je způsobilý nabývatí soukromých práv, tedy i ženy (Tract. de iur. incorp., tit. I., § 8). Také evangelíci a pravoslavní mohou vykonávati věcný p. nad kostely a obročími církve katolické a jsou ovšem povinni i nésti patronátní břemena. Je-li však majitelem statku, s nímž je spojen p., příslušník židovského vyznání, odpočívají podle § 2 cís. nař. z 18. II. 1860, č. 45 ř. z. patronátní práva, dotčený majitel však zůstává zavázán k patronátním břemenům (srov. též § 8, odst. 1. zák. č. 96/1925 Sb.). Podle § 2 cit. cís. nař. nemohou, je-li statek tvořící reální základnu p-u propachtován, práva patronátní býti přenesena na pachtýře židovského vyznání. Stejná právní situace jeví se i na Slovensku a Podkarpatské Rusi, ježto výše cit. cís. nařízení platilo i v býv. Uhrách (srov. též nař. uh. min. kultu a vyuč. z 6. VI. 1872, č. 13384 a rozhodnutí král. kurie č. 4318/1873 a 5846/1895). Fakticky však židovští majitelé panství tu vykonávají p. skrze svého zástupce římskokatolického vyznání. Ustanovení § 2 výše cit. cís. nař. považoval býv. rak. správní soud. dvůr (Budw. A č. 4/1876—1877) za platné přes čl. 14, odst. 2. státního základního zák. z 21. XII. 1867, č. 142 ř. z. o nezávislosti občanských a politických práv na náboženském vyznání, jelikož presentační právo nelze pokládati ani za právo občanské ani za právo politické, nýbrž za oprávnění rázu církevního.

Podobná je situace i podle našeho právního řádu, ježto i podle § 128, odst. 1. ústavní listiny republiky Československé nezávislými na náboženském vyznání jsou jen občanská a politická práva, nikoli však práva rázu církevního. Pokud židovští a vůbec nekatoličtí majitelé statků s věcným p-em jsou zavázáni k patronátním břemenům, nejde tu o nějaké ustanovení výjimečné, nýbrž o uplatnění se všeobecného předpisu, pojatého již dříve do čl. 9. rak. mezikonfesního zák. z 25. V. 1868, č. 49 ř. z. a obsaženého nyní v § 8 čl. mezikonfesního zák. z 23. IV. 1925, č. 96 Sb., podle něhož závazky z titulu věcného p-u existují bez ohledu na to, k jakému vyznání vůbec povinník patří. Není také porušením rovnosti všech náboženských vyznání před zákonem (§ 124 úst. list.), jestliže se nekatolickým majitelům ukládá určité břemeno vyplývající z vlastnictví určitých nemovitostí zcela bez ohledu na náboženské vyznání dočasných vlastníků (Boh. adm. č. 5609/1926). Co se týče p-u obcí, jsou v zemích českých příslušné obecní orgány povolány k výkonu presentačního práva bezvýhradně a není pozitivního právního předpisu, podle něhož by při výkonu presentačního práva bylo oprávnění jen katoličtí členové povolaného orgánu nebo podle něhož by byl výkon presentačního práva suspendován, není-li většina příslušné obecní reprezentace vyznání katolického. Pokud jde však o Slovensko a Podkarpatskou Rus, bylo v bývalých Uhrách stanoveno král. nař. ze 27. V. 1818, č. 16859, že v městech, majících patronátní právo, přísluší volba faráře jen římskokatolickým měšťanům, vyvinula se tam však prakse, že v některých obcích volí při presentaci jen příslušníci katolického vyznání, v jiných pak zase všichni členové povolané obecní reprezentace bez ohledu na konfesní příslušnost. Tato různost prakse byla podporována tím, že v taxativním výpočtu práv a působnosti obcí (§ 21 zák. čl. XXII/1886) není vůbec zmínky o volbě církevních funkcionářů.

Co se týče způsobu nabytí p-u, může se toto státi způsobem originárním nebo derivativním.

a) V zemích českých:

Originárně nabývá p. podle Tract. de iur. incorp., tit. I., § 17 ten, kdo založí nebo vystaví farní kostel nebo duchovní beneficium nebo daruje k tomu účelu pozemek. Je-li jich více, vznikne spolupatronát. Uvedené ustanovení Traktátu bylo dv. dekretem z 29. VII. 1791 potud modi-

fikováno, že presentační právo, nepřenesli je zakladatel určitě na nějakou osobu, přísluší zeměpánu. Nabývá se tedy způsobem zpředu uvedeným jen neúplného p-u, nebylo-li presentační právo zakladatelem výslovně vyhrazeno. Dotace církevních úřadů a obročí ze státní pokladny, z náboženské matice nebo z jiných veřejných prostředků nezakládá však sama sebou p. (srov. Budw. A. č. 9182/1912), ježto, jak již bylo výše pod III., A., 1. řečeno, presentační právo podle § 4, odst. 2. zák. č. 50/1874 ř. z. nemusí býti p-em podloženo. Originárně nabývá se p. též vydržením, pro kteréž, ježto jde o vydržení proti církvi, vyžaduje se podle § 1472 obč. zák. držení čtyřicetileté a podle § 1471 obč. zák. průkaz, že se průběhem vydržecí doby aspoň třikrát vyskytly případy výkonu presentačního práva nebo plnění patronátních břemen (Budw. A. č. 4145/1888) a že požadované právo bylo také pokaždé vykonáno resp. povinnost z něho plynoucí plněna.

Co se týče derivativního nabytí p-u, předeslati nutno, že p. podle Tract. de iur. incorp., tit. I. § 20 nemůže býti sám o sobě zcizen, zastaven ani pronajat za peníze nebo za hodnotu peněz. Také směna p-u je podle Tract. de iur. incorp., tit. I. § 21 přípustna jen za jiný p. nebo za jiné duchovní oprávnění, nikoli však za světskou věc. Věcný p. sdílí právní osudy statku, s nímž je spojen, může tedy býti se statkem zděděn nebo prodán, avšak bez taxace a započtení v penězích nebo hodnotě peněz. Jak je tomu při oddělení částí od statku, s nímž je spojen věcný p., viz výše pod II., 1. Je-li statek, na němž vázne p., propachtován, zastaven nebo precario propůjčen, nepřechází výkon p-u ani na pachtýře ani na zástavního věřitele ani na prekaristu, naproti tomu však přechází na superficiáře, emphyteutu nebo sekvestora. O tom, co následuje, nabyli-li statku tvořícího reální základnu p-u příslušník židovského vyznání, bylo pojednáno výše. Také o tom, jak se osobní p. dědí, byla zmínka výše v souvislosti s otázkou třídění p-u. Více dědiců zemřelého patrona dlužno považovati za jednu osobu (Tract. de iur. incorp. tit. I. §§ 7 a 19). P. přechází konečně soudcovským přiřknutím a translativním vydržením (lhůta 40 let, jde-li o vydržení veřejného nebo duchovního p-u, jinak lhůta 30 let, v obou případech pak průkaz o aspoň trojím vyskytnutí se příležitosti výkonu a o použití této příležitosti, §§ 1457, 1471 a 1472 obč. zák.).

P. zaniká jednak z důvodů všeobecných (úplné odpadnutí subjektu neb úplný zánik objektu p-u, na př. smrtí patronovou při ryze osobním p-u, při úplném nedostatku dědiců, jde-li o p. dědičný, vyměření rodiny nebo rodu, jde-li o p. rodinný nebo rodový, úplným zánikem korporace p-em oprávněné, úplným zánikem statku nebo pozemku tvořícího reální základnu p-u, úplným zánikem církevního ústavu stojícího pod p-em, dále nastoupením resolutivní podmínky), jednak z důvodů zvláštních, a to:

1. Z trestu (při simonistickém prodeji p-u, při zlomyslném nebo svévolném usmrcení nebo poškození faráře nebo beneficiáta na těle, při osvojení si nebo poškození farního nebo nadačního jmění, Tract. de iur. incorp., tit. I., §§ 22 až 24). Ve všech těchto případech nastupuje ztráta p-u, jejímž důsledkem je volná kolace biskupova, teprve soudním rozsudkem (Tract. § 25), nikoli ipso iure; mimo to je patron, jde-li o osvojení nebo poškození farního nebo nadačního jmění, povinen podle dv. dekretu z 8. XII. 1759 dvojnásobnou náhradou.

2. Nechce-li patron plniti svých povinností; v tomto případě zaniknou patronátní práva, břemena však zatěžují patrona nadále (dv. dekrety z 19. VIII. 1783 a z 3. IX. 1784).

3. Nevykonáváním p-u se strany patrona spojeným s usucapio libertatis na straně ordinářově (lhůta podle §§ 1457, 1472, 1479, 1484 a 1485 obč. zák. 40 let, jde-li o p. veřejný nebo duchovní, jinak 30 let, ve všech případech, naskytly-li se během lhůty aspoň tři případy výkonu, jichž se strany patrona nebylo použito, takže ordinář osadil beneficium volně).

Resignací na patronátní práva nemůže se patron podle dv. dekretu z 3. IX. 1784 zbaviti patronátních břemen; zanikne tedy p. zřeknutím se jen tehdy, bylo-li řádné vybývání patronátních břemen zajištěno.

b) Na Slovensku a Podkarpatské Rusi:

V těchto zemích je se zřetelem k právním poměrům převzatým z bývalých Uher pro nabytí a zánik p-u směrodatným zásadně obecné právo církevní, a to, pokud jde o retrospektivní posouzení otázky originárního nabytí, právo předkodexové, ježto Kodex z r. 1917, jak již výše řečeno, nepřipouští tvoření nových p-ů (can. 1450, § 1) a neobsahuje tedy ustanovení o originárním vzniku p-u. (Podle can. 1450, § 2 mohou totiž býti novým zakladatelům kostelů poskytnuty toliko duchovní přímluvy

na čas nebo navždy a dále může býti připuštěno, aby bylo nějaké beneficium zřízeno s výminkou, že bude poprvé uděleno kleriku-zakladateli nebo jinému klerikovi zakladatelem označenému.) Co se týče lhůt při promlčení nebo vydržení p-u, platí lhůta 100 let, jde-li o vydržení proti vládě (dříve proti králi, srov. § 64, odst. 2. úst. list. republiky Čsl), 40 let, jde-li o vydržení proti církvi, jinak lhůta 32 let (Boh. adm. 6656/1927). Zřeknutí lze se p-u jen, bylo-li zabezpečeno hrazení patronátních břemen (král. nař. z 1. X. 1816, č. 27941).

V. O pravomoci ve věcech patronátních.

Uplatňovala-li církev od vybudování p-u vlastní pravomoc ve věcech patronátních (c. 3. X. de iudic. 2, 2), vindikovalo pozdější státní zákonodárství tuto pravomoc pro státní forum. Tak podle Tract. de iur. incorp., tit. I., § 25 a podle jiných ustanovení měly spory ve věcech patronátních projednávat i rozhodovat světské úřady. Rakouský konkordát zavedl sice čl. XII. zase církevní soudnictví ve věcech patronátních, ponechávaje státnímu soudnictví jen spory o sukcesi v laický p., výlučnost státního fora byla však opět nastolena zák. č. 50/1874 ř. z. (§§ 33, 34, 55, 56). Také v bývalých Uhrách vykonával pravomoc ve věcech patronátních stát.

Příslušnost ve věcech patronátních je v zemích českých upravena výše cit. ustanoveními zákona z r. 1874. Příslušnými jsou jednak úřady správní, jednak soudy.

Státním správním úřadům (úřadům státní správy kultové) přísluší:

1. Rozhodovati po vyslechnutí církevních úřadů ve sporech o tom, jsou-li kostel neb obročí podrobeny p-u nebo zda přísluší biskupovi k obročí libera collatio (§ 33, odst. 1. a § 55, odst. 2. cit. zák.). Jsou tedy správní úřady povolány rozhodovati, je-li spor o samu existenci p-u (srov. Budw. A., č. 3481/1887, Boh. adm. č. 7921/1929) resp. o otázku jeho originárního nabytí (Budw. A., č. 8988/1912, Boh. adm. č. 7921/1929).

2. Rozhodovati v rozepřích o plnění dávek nebo povinností z důvodu p-u (§ 34, odst. 1. a § 55, odst. 2. cit. zák.), ať jde o plnění požadované na patronu nebo se strany patrona (§ 34, odst. 1. cit. zák. mluví totiž zcela všeobecně), pokud dotčené nároky jsou vůbec povahy veřejnoprávní (Boh. adm. č. 7671/1929).

3. Učiniti, vyžaduje-li toho naléhavý zájem duchovní správy, prozatímní opatření ve všech sporech o plnění ke kultovým účelům (§ 56 a § 34, odst. 2. cit. zák.) z dů-

vodu p-u, ať jde o spor, jehož projednání patří před forum soudní neb administrativní. Provisorium jest naříditi podle dosavadního pokojného držení, lze-li je hned zjistiti, jinak podle skutečných a právních poměrů sumárně vyšetřených.

Řádné soudy jsou povolány rozhodovati:

1. Je-li spor o tom, komu přísluší p. koštela neb obročí (§ 33, odst. 2., § 55, odst. 2. cit. zák.), čili jde-li o otázku derivativního nabytí p-u (Budw. A. č. 8988/1912, srov. též Budw. A. č. 7719/1911). Předpokladem příslušnosti soudů je tedy, že existence p-u samotného je nesporná (srov. Budw. A. č. 3481/1887, Boh. adm. č. 7921/1929). Je-li při nesporné existenci p-u povolán řádný soud, aby rozhodl, komu přísluší p., je v nedostatku jiné pozitivní normy povolán i k řešení otázky, je-li určitá osoba jako patron nositelem všech práv, jež patronátní právo zahrnuje, či přísluší-li některé z těchto práv osobě třetí (Boh. adm. č. 7921/1929).

2. Je-li spor o plnění dávek nebo povinností z důvodu p-u, pakliže vznesené nároky jsou vůbec povahy soukromoprávní (Boh. adm. č. 7671/1929) nebo — podle výslovného ustanovení § 34, odst. 2. cit. zák. — dovozuje-li patron, že je ze zvláštních důvodů soukromého práva zcela nebo zčásti zproštěn povinností k požadovanému plnění patronátních závazků; k nařízení provisoria i v těchto sporech jsou však povolány, jak výše řečeno, úřady správní. Příslušnost řádných soudů — a to podle § 33, odst. 2. cit. zák. — byla by dána arcí též tehdy, bylo-li by namítáno zproštění od povinnosti k plnění patronátních závazků z důvodu, že někdo jiný je patronem. Bylo-li by však namítáno, že in concreto patronátní poměr vůbec neexistuje nebo že dožadáný je zcela nebo zčásti zproštěn povinností z důvodů veřejnoprávních, byly by k rozhodování povolány podle § 33, odst. 1., resp. § 34, odst. 1. cit. zák. úřady správní.

Na Slovensku a Podkarpatské Rusi jsou podle rozhodnutí bývalé uherské ministerské rady z 23. VI. 1897, č. 32915/1897 povolány úřady správní jak k rozhodování o tom, zda v konkrétním případě vůbec vznikl p. (nabytí originární), tak i o tom, komu patří p., jehož existence je jinak nesporná (nabytí derivativní), a dále ve sporech o plnění povinností z patronátního poměru. Pokud podle praxe vyvinuvší se v bývalých Uhrách řádné soudy se shledávaly příslušnými k řešení patro-

nátních sporů, omezovala se jejich příslušnost toliko na případy, kdy šlo jen o otázku, kterou ze stran, mezi nimiž vzešla rozepře o existující p., jest pokládati za subjekt onoho práva s hlediska soukromoprávního (Boh. adm. č. 6476/1927).

VI. Školní p. O školním p-u viz heslo Školství.

Literatura.

Almási: „Ungarisches Privatrecht“, I. a II. díl, Berlín a Lipsko 1924; Arndt: „Das Kirchenpatronat in Preußen“, 1921; Bednář: „Sbírka zákonů a nařízení ve věcech náboženských a církevních v republice Československé, Publikace Husovy čl. evangelické fakulty bohoslovecké“, Praha, sv. I. 1929; Bušek: „Patronát“ v Masarykově Slovníku naučném; díl V., 1931; Bušek-Hendrych-Laštovka-Müller: „Československé církevní zákony“, I. a II. díl, Československý kompas, svazek XXXII., Praha 1931; Doubrava: „Otázka patronátní v Čechách“ v Časopise katolického duchovenstva, 1900 a násl.; Flieder: „Patronátní právo v pozemkovém přidělovém řízení“ v Právniku, 1926, str. 1—8, 41—48; Helfert: „Handbuch des Kirchenrechts“, Praha 1845; týž: „Von der Besetzung, Erledigung und dem Ledigstehen der Benefizien nach dem gemeinen und dem besonderen österreichischen Kirchenrechte“, Praha 1828; Henner: „Základy práva kanonického“, Praha 1921; týž: v Ottově Slovníku naučném, sv. XIX., str. 330 a násl.; Hinschius: „System des katholischen Kirchenrechts mit besonderer Rücksicht auf Deutschland“, Berlín 1878; Korn: „Über den dinglichen Mitpatronat“ v Österreichische Zeitschrift für Verwaltung, XXXV., roč. 1902; Márkus: „Ungarisches Verwaltungsrecht“, Tubinky 1912; Mayr: „Lehrbuch des bürgerlichen Rechts“, I. a II. díl, Liberec 1922 a 1923; Mayrhofer: „Handbuch für den politischen Verwaltungsdienst“, IV., 1898; Pícha: „Právo patronátní a jeho žádoucí reforma po stránce práva presentačního se zvláštním zřetelem k nastávající úpravě poměru církve ke státu a k pozemkové reformě“ v Časopise katolického duchovenstva, roč. 1923; Phillips: „Lehrbuch des Kirchenrechts“, Řezno 1871; Rechberger: „Handbuch des österreichischen Kirchenrechts“, Linec 1815; Schlenz Joh.: „Das Kirchenpatronat in Böhmen“, Praha 1928; Tauber: „Manuale iuris canonici. Continue respectu habitio ad Hungariam. Editio quarta, Sabariae 1912; Tokody: „Egyházügyekre vonatkozó magyar országos törvények királyi és kormányrendeletek tára 1741—1881“, Temešvár 1882; Wahrmond: „Das Kirchenpatronatsrecht und seine Entwicklung in Österreich“, I. díl 1894, II. díl 1896, Vídeň; týž: „Patronat“ v Mischler-Ulbrichové Österreichisches Staatswörterbuch, 2. vyd., 3. sv., str. 781—787. Judikatura ze sbírek Budwinského, Bohuslavovy a Vážného (cit. Vážný, civ.). Dále spisový materiál ministerstva školství a národní osvěty, z jehož jedné osnovy, jejíž autorem byl podepsaný, byl s malými změnami převzat historický úvod této stati.

Václav Paleček.